

Lublin, dnia 28 maja 2022 r.

Ks. dr hab. Piotr Kulbacki
Instytut Nauk Teologicznych KUL

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

księdza mgr. lic. Pawła Kempńskiego „Duszpasterska działalność diecezji sosnowieckiej w latach 1992-2007” (Kraków 2022, ss. 426) napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Macieja Ostrowskiego z zakresu teologii pastoralnej.

W latach dziewięćdziesiątych ub. stulecia Stolica Apostolska dokonała reorganizacji struktur Kościoła w Polsce tworząc nowe diecezje i metropolie. Gdy po II wojnie światowej następowały zmiany kształtu życia społecznego, rozwój struktur kościelnych był hamowany przez władze negatywnie ustosunkowane do religii. Dopiero przemiany następujące po 1989 roku umożliwiły dostosowanie struktur kościelnych do aktualnej sytuacji społecznej. Wprawdzie powołanie nowej diecezji dokonuje się w wymiarze prawno-administracyjnym, ale ma cel duszpasterski zdefiniowany przez teologię kościoła lokalnego. Kształtowanie się nowych jednostek kościelnych stanowi ważny i niezwykle interesujący przedmiot badań teologii pastoralnej i jej nauk pomocniczych, np. socjologii, by sprawdzić korelacje nowych diecezji z eklezjologią wypracowywaną po *Vaticanum II*.

W ten zakres badań teologiczno-pastoralnych wpisuje się rozprawa doktorska ks. Pawła Kempńskiego, prezbitera diecezji sosnowieckiej, który przez pomocy aparatu naukowego ukazał działalność duszpasterską w latach 1992-2007 nowo erygowanej diecezji sosnowieckiej, gdzie piętnastoletnia cezura czasowa przeprowadzonych badań prawie pokrywa się z okresem kierowania nową diecezją przez bpa Adama Śmigielskiego (1933-2008), pierwszego jej ordynariusza. Pierwszy biskup sosnowiecki miał za zadanie zorganizowanie duszpasterstwa w nowej diecezji w oparciu o tradycje diecezji częstochowskiej, kieleckiej i krakowskiej. O ile parafie z dotychczasowej diecezji częstochowskiej i kieleckiej miały pewną wspólną tradycję Kongresówki i Zagłębia, to parafie z diecezji krakowskiej wniosły tradycje galicyjską. Dlatego zorganizowanie nowej

diecezji było niełatwym zadaniem, stąd doniosłość badań prowadzonych pod kierunkiem wybitnego pastoralisty ks. prof. Macieja Ostrowskiego z Uniwersytetu Jana Pawła II w Krakowie.

1. Temat, plan i struktura rozprawy

Dysertacja ks. Pawła Kempnińskiego zatytułowana „Duszpasterska działalność diecezji sosnowieckiej w latach 1992-2007” liczy 425 stron. Korpus pracy obejmuje pięć rozdziałów, poprzedzonych *Wstępem* i dopełnionych *Zakończeniem*. Praca posiada *Wykaz skrótów*, zestawienie *Bibliografii*, oraz *Spis tabel* i *Aneksy*. Rozprawa została zaopatrzona w abstrakt i słowa kluczowe po polsku i po angielsku. Struktura pracy wykazana w *Spisie treści* ma odzwierciedlać proces badawczy prowadzony przez Doktoranta. Autor pragnął najpierw ukazać powstanie i organizację nowej diecezji, sytuację społeczno-religijną na jej terenie, istniejącą i nowo tworzoną bazę duszpasterską, jej kluczowe formy oraz pewne wybrane inicjatywy okresu tworzenia diecezji.

We *Wstępie* Autor zarysował swojej zamierzenia badawcze dotyczące problematyki „pierwszych lat funkcjonowania nowej diecezji i rozwijających się w niej form duszpasterskich”. Doktorant „ograniczył się do lat pasterzowania wymienionego pierwszego biskupa, kiedy to zostały położone fundamenty pod działalność nowego Kościoła lokalnego” (s. 34). Przyjęcie tego kryterium jest oczywiste i czytelne; na pewno obejmuje kluczowe zagadnienia, jednak szkoda, że tytuł pracy formalnie pomija ostatnie miesiące posługi Biskupa († 2008). Przygotowując pracę do druku należałoby wnieść korektę tytułu zatwierdzonego wiele lat temu przez Radę Wydziału. Jak sam Doktorant zauważa jego wybór omawianych zagadnień był nieco subiektywny, gdyż „w tak ograniczonych ramach nie byłoby możliwe przedstawienie całości problematyki” (s. 34). Wybór zagadnień wynikał też z celu jakim jest „utrwalenie historii tej części Kościoła” (s. 34).

W pierwszym rozdziale zatytułowanym „Powstanie i organizacja diecezji sosnowieckiej” zostały przedstawione dwie powiązane ze sobą płaszczyzny: zagadnienia historii regionu i dziejów Kościoła w tym regionie oraz erygowania diecezji i powołania jej władz wraz z charakterystyką duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego.

Rozdział drugi prezentuje panoramę społeczno-religijną (w tytule na s. 71 występuje literówka) terenu diecezji sosnowieckiej z uwzględnieniem dokonujących się stale przemian wpływających na kształt duszpasterstwa.

Rozdział trzeci został zatytułowany duszpasterskie założenia – tytuł jest nieco urwany, bowiem chodzi o duszpasterskie założenia przyjęte u progu zaistnienia diecezji czy też o duszpasterskie fundamenty, bazę czy impulsy dla nowej diecezji. Rozdział ten ukazuje pastoralny program pierwszego biskupa i pierwszy synod nowej diecezji. Zaprezentowano tu także panoramę świętych związanych z teren obecnej diecezji, a także podjęto zagadnienie budownictwa sakralnego.

W rozdziale czwartym i piątym ujęto kluczowe dla diecezji formy duszpasterstwa i inne formy duszpasterstwa.

2. Źródła, literatura i metoda

Autor posłużył się niezwykle bogatą literaturą. Jako źródło wykorzystał dokumenty Kościoła o charakterze teologicznym (nauczanie soborowe i papieży), normatywnym (normy prawne papieży i dykasterii). Wykorzystał też dokumenty Konferencji Episkopatu Polski i I Synodu Diecezji sosnowieckiej i Archiwum diecezjalnego. Szkoda, że nie zostały w zestawieniu bibliograficznym szczegółowiej opisane dokumenty diecezjalne i samego ordynariusza, które zostały określone zbyt ogólnie: „Śmigieński A., przemówienia, homilie, notatki osobiste nie opublikowane, znajdujące się w Archiwum Diecezji Sosnowieckiej”. Niedosyt pozostawia życiorys pierwszego biskupa – brak wskazania czasu daty zakończenia posługiwania (śmierci), co korelowałoby z cezurą badanego okresu, czy też niejasne podanie funkcji „Był Dyrektorem Księży Salezjanów”. Archiwalia kurialne są podane w wykazie skrótów, natomiast brak ich w bibliografii. Brakuje w bibliografii wielokrotnie przywoływanej bulli Jana Pawła II *Totus Tuus Poloniae populus* erygującej nowe diecezje (25 III 1992).

Natomiast na uznanie zasługuje wykorzystanie przez Doktoranta licznych dokumentów diecezjalnych i dokonanie ich szczegółowych analiz, a także tekstów nauczania biskupa. Choć nieraz przybiera to charakter publicystycznych sformułowań, jednak recenzent widzi wielką wartość w odniesieniu się Autora do licznych opracowań i bogatej literatury

pomocniczej, co znalazło swe pozytywne odbicie w erudycyjnym naświetlaniu tła omawianych zagadnień.

Autor dysertacji określił, że prowadził swoje badania na gruncie teologii pastoralnej i wskazał na użycie metod w niej stosowanych. Zdaniem recenzenta poprawnie wywiązał się z podjętego zadania, w którym „starał się ukazać problem w kontekście teologicznym (przesłanka teologiczna, kryteriologiczna), opisać uwarunkowania historyczne i społeczne badanego obszaru oraz sporządzić charakterystykę rozwoju duszpasterstwa (przesłanka kairologiczna), a także pokazać efekty pastoralnych inicjatyw, które zarazem będą wnioskami ku przyszłości. Dokonał analiz dostępnych faktów oraz syntetycznej, metodycznie uporządkowanej ich prezentacji. Tu także zastosował elementy metody historycznej” (s.34).

3. Język i uwagi techniczno-redakcyjne

Doktorant posługuje się językiem poprawnym, częstokroć przybierającym styl eseju, o czym była mowa wyżej. Wypowiedzi są jasne. Redakcja techniczna rozprawy jest przejrzysta i czytelna.

Oczywistą trudność dla każdego autora dysertacji stanowi fakt, że wydawcy stosują swoje bardzo różne notacje tak w pozycjach zwartych jak i ciągłych, często trudne do rozszyfrowania, ale umiejętność weryfikacji i ujednoczenia czyni dysertację przejrzystą i przyjazną dla czytelnika w zakresie intersubiektywnej sprawdzalności badań naukowych. Tymczasem Autor nie zastosował jasnego klucza porządkującego źródła – najlepiej chronologicznego w odniesieniu do dokumentów źródłowych lub w przypadku niemożności zastosowania tego kryterium przynajmniej porządku alfabetycznego. Także uporządkowanie opracowań i literatury pomocniczej sprawia wrażenie czegoś niedokończonego, gdyż Autor nie ujednoczył systemu zapisu, co szczególnie rażące jest w przypadku różnego sposobu zapisu cytowanych pozycji. Niekonsekwencje pojawiają się bardzo często. Wielokrotnie w bibliografii jest wskazywana tylko jedna strona cytowana, a nie całe dzieło. Np. (s. 14) Kamiński Duszpasterstwo... Leksykon Teologii Pastoralne podano s. 201, podczas, gdy artykuł obejmuje strony 201-209. Autor nie zadał sobie trudu sprawdzenia czy jak cytować wydawnictwo Nasza Przeszłość (zwarte czy ciągłe, podana tylko jedna strona artykułu); błędnie zinterpretował W nurcie zagadnień posoborowych (s. 26); łączy tytuł artykułu z nazwą wkładki Biuletyn Odnowy Liturgii w Collectanea Theologica (s. 22). Czasem w ogóle brak stron artykułu, np. Borutka... „Kwartalnik...” (s. 22) Czasem wydawnictwa

ciągłe są podawane bez cudzysłowu, czasem z cudzysłowem, czasem rok wydania w nawiasie, czasem po dwukropku. Recenzent nie widział, gdzie szukać podanych w bibliografii dokumentów Konsystorza kieleckiego – w archiwach czy są opublikowane (s. 26). Byłoby dobrze ujednoczyć różne zapisy wydawców: - red; pod red.; pr. zb. pod red. W pracy są cytowane liczne dokumenty, stanowiące odrębne jednostki archiwalne lub publikacyjne, których brakuje w bibliografii (np. przyp. 71 s. 66; przyp. 242 s. 159).

Ponieważ jako praca źródłowa opracowanie jest bardzo wartościowe, dlatego przed wydrukowaniem pracy należy z jeszcze raz solidnie sprawdzić i uzupełnić bibliografię oraz koniecznie uporządkować i ujednoczyć zastosowane w dysertacji zapisy.

Pewną niezręczność warsztatową stanowi powtarzające się wielokrotnie cytowanie całych zdań z innych opracowań, które lepiej byłoby włączyć w swoje zdanie lub omówić, albo w tekście podać kogo się cytuje (np. s. 77, 79, 82, 188, 200).

4. Ocena merytoryczna

Autor z dużym znawstwem historii i analiz socjologów wykazał dlaczego posługuje się terminem „teren dzisiejszej diecezji”, na ten teren bowiem złożyły się różne doświadczenia wielowiekowej historii osadnictwa, zmian populacyjnych, gospodarki, politycznych uwarunkowań oraz różnych tradycji kościelnych. Erudycja, poparta licznymi odnośnikami czyni lekturę bardzo interesującą. Niekiedy Autor powraca do podobnych zagadnień historycznych, ale czyni to w nowym kontekście wyznaczonym przez układ rozdziałów pracy, co czyni je nieco odrębnymi jednostkami. Ułatwi to potencjalnemu czytelnikowi publikacji jej lekturę od dowolnego miejsca.

Recenzent stwierdził, że Autor zna i dokładnie wyjaśnia (przyp. 123 s. 92) socjologiczny termin *dominantes*; posługując jednak tym terminem czasem jakby odnosi dane do ilości bezwzględnej (s. 95 w 15 g) lub stosuje niezręczny zapis *%dominantes* – a przecież *dominantes* jest to wskaźnik już ujmowany w wymiarze procentowym (s. 94). Można by lepiej aplikować dane ogólnopolskie do terenu diecezji (s. 80nn). Cenne jest wskazanie przez Autora na problem odległości miejsca zamieszkania od kościołów (s. 97).

Interesujące są też, uzyskane na podstawie własnych badań archiwaliów diecezjalnych, dane dotyczące ujmowanych przez socjologów tzw. mierzalnych parametrów religijności (s. 99nn).

W rozdziale drugim Autor podaje odniesienia duszpasterskie wskazując na problemy rodziny współczesnej – związki niestałe czy zwyczaje i tradycje religijne niepraktykujących – można by pogłębić interpretację pastoralną podejmowania praktyk jednorazowych, np. chrzest dzieci (s. 99). Cennym dla całości opracowania jest przywoływanie w tym i następnych rozdziałach nauczania pierwszego biskupa sosnowieckiego kształtującego nową diecezję.

Autor bardzo szczegółowo omawia przemiany społeczne na terenie diecezji wynikające z uwarunkowań gospodarczych i politycznych, co dla wielu czytelników, nawet z terenu diecezji, może być wartościowym naświetleniem tła analiz pastoralnych (s. 103-124). Podobnie prowadzi swe dociekania naukowe odnośnie młodzieży (r. 2.5) oraz potem powraca do szerszych zagadnień duszpasterstwa. Być może dałoby się kolejność trochę uporządkować.

Doktorant wskazuje na priorytety duszpasterskie w nowej diecezji słusznie odwołując się do teologii Kościoła lokalnego i jego wymiarów prawno-kanonicznych. Na tym tle przedstawił program duszpasterski pierwszego Biskupa diecezji i wpływ jego charyzmatu zakonnego jako salezjanina (s. 167-171).

Badacz słusznie zauważył niełatwy proces scalenia diecezji, co staje się zrozumiałe w świetle poprzednich rozdziałów ukazujących spotkanie kilku tradycji kościelnych (s. 174). Cenne jest przywołanie świętych postaci żyjących na terenie obecnej diecezji, choć poetyckie określenia „rozpalony meteor” lepiej zachować dla publicystyki (s. 214). Na stronie 225 i na s. 240 powraca zagadnienie budownictwa sakralnego, już wcześniej była analizowana ilość parafii, teraz w innym kontekście, ale może udałoby się to scalić.

Lektura rozdziału IV potwierdza znajomość i chęć korzystania przez Doktoranta z opracowań socjologicznych, które stanowią cenną pomoc dla teologii pastoralnej, Widząc tę pasję zachęcałbym Autora do pogłębienia znajomości metod badań socjologicznych, co pozwoliłoby mu na jeszcze szersze ich wykorzystanie w następnych opracowaniach.

Dwa ostatnie rozdziały dają szczegółowy przegląd działalności diecezji w kontekście duszpasterstwa i stanowią przykład rzetelnego opracowania poszczególnych badanych wątków i nauczania biskupa w tym kontekście. Czytelnika jednak zaskakuje umieszczenie dopiero w V rozdziale kalendarium działań tworzących nową diecezję. Jak już wcześniej recenzent zauważył, także w kalendarium jest brak wskazania – cezury kończącej posługiwanie zmarłego ponad trzynaście lat temu biskupa. O ile zrozumiałą jest układ rozdziału IV, to dobrze by było w rozdziale V paragraf „okazjonalne wydarzenia

duszpasterskie” umiejscowić po strukturalnych – Akacja Katolicka, KIK, parafia katedralna, sanktuaria – na końcu, ewentualnie przed działalnością ekumeniczną - z jej szerszym wymiarem.

Dysertacja w swej warstwie merytorycznej jest niezwykle interesująca, gdyż ukazuje bogactwo dzisiejszego duszpasterskiego zaangażowania Kościoła sosnowieckiego. Wysokim walorem opracowania jest sięgnięcie do opracowań naświetlających historię sytuacji społeczną terenu dzisiejszej diecezji sosnowieckiej.

5. Pytania do dyskusji

1. Jak doktorant widzi rolę ruchów i stowarzyszeń, które mają charakter charyzmatyczny (w szerokim znaczeniu tego słowa) w dynamice duszpasterskiej kształtowanej przez biskupa diecezji (charyzmat urzędu)?

2. Widząc zmniejszającą się ilość młodych ludzi w parafii, proponuje się niekiedy tworzenie grup młodzieżowych tylko w niektórych miejscach diecezji. Jaki skutek może mieć takie prowadzenie duszpasterstwa? Jaka jest twórcza rola „napięcia” między parafią a duszpasterstwem prowadzony w skali diecezji?

3. Jak doktorant, jako proboszcz, widzi wykorzystanie w swojej parafii wyników przeprowadzonych badań?

6. Ocena ogólna i wniosek końcowy

Mimo wskazanych wyżej usterek, które należy poprawić przed publikacją, dysertacja ks. Pawła Kempieńskiego stanowi bardzo cenny wkład do badań nad duszpasterstwem w nowych diecezjach. Recenzent wskazując na niedociągnięcia traktuje to jako wskazówki do wykorzystania przy publikacji uzyskanych wyników.

Materiał źródłowy został ciekawie dobrany, poprawnie zanalizowany i wykorzystany w celu sformułowania odpowiedzi na problem kształtu przebiegu organizacji duszpasterstwa w nowej diecezji. Postawiony problem badawczy zyskał swą odpowiedź. Doktorant wykazał się znajomością podstawowych zagadnień teologii pastoralnej umie prowadzić pracę badawczą w tym zakresie. Autor dysertacji wykazuje umiejętność porządkowania analizowanych treści i formułowania syntezujących wniosków. Doktorant będzie umiał

posługiwać się w przyszłości metodą badań naukowych. Dysertacja wykazuje umiejętność Autora analizowania źródeł i opracowań oraz formułowania syntezy wniosków.

Recenzowana rozprawa stanowi nowy, cenny, oryginalny dorobek w polskich badaniach z teologiczno-pastoralnych i warto byłoby ją opublikować. Opracowanie wnosi istotną wartość poznawczą do zagadnienia organizowania duszpasterstwa. Praca wykazuje dojrzałość badawczą doktoranta zarówno w prowadzeniu poszukiwań naukowych jak i formułowaniu wniosków pastoralnych. Wynika to z szerokiej wiedzy doktoranta. Ponadto, zgodnie z metodą paradygmatu pastoralnego, opracowany dla potrzeb dysertacji materiał stanowi ważne źródło do wykorzystania w dalszej pracy badawczej i przy zastosowaniach pastoralnych.

W związku z powyższym stwierdzam, iż recenzowana rozprawa ks. mgr lic. ks. Pawła Kempnińskiego „Duszpasterska działalność diecezji sosnowieckiej w latach 1992-2007” spełnia ustawowe wymogi i dlatego wnoszę o dopuszczenie jej Autora do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

ks. Piotr Kulba